

DUYULAR DÜNYASININ KAPISINI ARALAMAK: ERKEN MODERN OSMANLI TOPLUMUNDA GÖRME BİÇİMLERİ

Fırat Yaşa, Zeynep Dörtok Abacı

İnsanların dış dünya hakkındaki temel bilgileri edindikleri görme, işitme, dokunma, tat ve koku alma duyuları fizyolojik işleyişleri bakımından her insanda aynı olsa da herhangi bir uyaran karşısında duyu organları ile sağlanan izlenimler bireysel, psikolojik ve sosyo-kültürel etkenler dolayısıyla farklılaştığı için esasen ancak muhtelif duyusal deneyimlerden bahsedilebilir. Her toplumda ve dönemde duyuların dünyası kaçınılmaz olarak algılama biçimleri ile ilişkilidir. Nitekim, 20. yüzyılın başından itibaren insan bedeninin keşfine yönelik araştırmalar ile duyular ve algılama biçimlerinin bizatihi kendisinin kültürel bir fenomen olduğunun farkına varılmasıyla C. Classen'in ifadesiyle "hayatımızı ve tarihsel olayları belirleyen olgularda duyularımızın yeri üzerine halen devam eden bir tartışma" olarak duyu tarihi çalışmaları hız kazanmıştır.

Duyu tarihine giriş niteliğindeki bu bildirinin amacı devletin, kamu düzeninin devamlığı, vergi ve gelirlerin etkin şekilde toplanması için mekânsal hareketliliğin kısıtlandığı zaten ulaşım araçlarının da sınırlı olduğu erken modern Osmanlı toplumunda görme biçimlerinin izini sürmektir. Modern insan A. Giddens'in deyişiyle "uygar ilgisizlik" nedeniyle kamusal alandaki karşılaşmalarda diğerlerine karşı nötrdür. Çünkü gelişen ulaşım ve iletişim araçları zaman-mekân ayrışması/ıraksaması denilen bir durumu ortaya çıkararak cemaat ilişkilerini dönüştürmüş ve yerel bağlamları parçalamıştır. Dolayısıyla geleneksel ve modern toplumların görme biçimleri farklıdır. J. Berger'e göre görmek sadece insanın uyaranlara karşı fizyolojik ya da mekanik bir tepkisi değildir, yalnızca bakılanlar görünür dolayısıyla görmek aynı zamanda seçmektir. Bu bağlamda bildiride sosyal kontrolün güçlü olduğu Osmanlı toplumunda, güven ortamının devamlılığı için insanların birbirlerinin davranışlarından sorumlu kabul edilmesi ve diğerlerine bakış açısı "mütecessis gözler" kavramlaştırmasıyla değerlendirilecektir. Düzenin ve huzurun devamına hizmet eden meraklı gözleri perdeleyebilen mahremiyet algısı bakma ve görme eylemlerinin imkanları çerçevesinde irdelenecektir. Ek olarak, şahitlik dava konusu yapılan durumu alenen görme ve duyma şartlarına bağlandığından mütecessis gözlerin mahkeme süreçleri ile adaletin tesisindeki fonksiyonu da vurgulanacaktır. Ayrıca görme duyusuna doğrudan etki eden aydınlık-karanlıkla ilişkili olarak gündüz ile gece döngülerine, günlük yaşamın ve suçun zamanı bağlamında değinilecektir. Bursa, Ankara, Trabzon ve Konya kadı sicillerinden (16-17. yüzyıl) seçilen belgeler çalışmanın temel birincil kaynağını oluşturacaktır.